

Delrapport

Adoptionsspecifikt professionellt samtalsstöd till adopterade och adoptivföräldrar

Januari 2023

Innehållsförteckning

BESKRIVNING AV UPPDRAGET	3
PERSPEKTIV SOM PÅVERKAR UPPDRAGET	3
ADOPTIONSSPECIFIKT STÖD	3
BAKGRUND OCH UTGÅNGSLÄGE.....	3
GENOMFÖRANDE	4
MÅLGRUPP OCH AVGRÄNSNINGAR	4
UPPHANDLING.....	5
KOMMUNIKATION	5
UPPFÖLJNING	5
VANLIGA ORSAKER TILL STÖDBEHOVET OCH TYP AV STÖD.....	6
UPPGIFTER OM SÖKANDE	6
SAMTALSSTÖD TILL ADOPTERADE	6
SAMTALSSTÖD TILL ADOPTIVFÖRÄLDRAR.....	6
JÄMSTÄLLDHETSANALYS	7
SAMMANFATTANDE SLUTSATSER.....	7
ADOPTIONSSPECIFIKT SAMTALSSTÖD FYLLER ETT BEHOV	7
VIKTIGT MED KONTINUITET OCH LÅNGSIKTIGHET I STÖDFORMEN	8
FORTSATT ARBETE	8

Beskrivning av uppdraget

Regeringen gav i regleringsbrevet för 2022 Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF) i uppdrag att tillhandahålla adoptionsspecifikt professionellt samtalsstöd till adopterade och adoptivföräldrar. Stödet ska vara ett komplement till den ordinarie hälso- och sjukvården och ska erbjudas både individuellt och i grupp. Stödet ska delvis kunna ges utanför ordinarie kontorstid. Stödet ska organiseras för att uppnå en så bra kvalitet och tillgänglighet som möjligt. Myndigheten ska aktivt sprida information till målgrupperna om att stödet finns.

Uppdraget ska genomföras under 2022–2023. En delredovisning ska lämnas senast den 31 januari 2023 samt en slutredovisning senast den 31 januari 2024 till Regeringskansliet (Socialdepartementet). Redovisningarna ska innehålla en redogörelse för de vanligaste orsakerna till stödbehovet, typ av stöd, antal enskilda individer som använt sig av tjänsten samt hur mottagarna upplevt stödet. Redovisningen ska i dessa olika kategorier vara könsindelad samt åldersindelad.

Perspektiv som påverkar uppdraget

MFoF är en kunskapsmyndighet med familjefrågor som uppdrag och barnets bästa i fokus. Visionen är att erbjuda kunskap för att alla barn ska få en trygg uppväxt och bra relationer till sina föräldrar. Barnets rättigheter ska alltid genomsyra MFoF:s arbete. Myndigheten fick under 2020 ett förnyat uppdrag att fortsätta utveckla arbetet med jämställdhetsintegrering i syfte att verksamheten ska bidra till att nå de jämställdhetspolitiska målen. I mars 2021 beslöt regeringen att MFoF ska vara en hbtqi-strategisk myndighet och i sin verksamhet främja hbtqi-personers lika rättigheter och möjligheter. I uppdraget om adoptionsspecifikt samtalsstöd strävar MFoF efter att beakta alla dessa perspektiv.

Adoptionsspecifikt stöd

I arbetet med uppdraget har MFoF tolkat begreppet adoptionsspecifikt stöd som individuellt bedömda insatser riktade till adopterade för att tillgodose behov som på olika sätt kan härledas till omständigheter kopplade till adoptionen eller tiden före. Behoven behöver inte vara specifika för just adopterade men omständigheterna och erfarenheterna är det.

Bakgrund och utgångsläge

Adopterades rätt till stöd är reglerad i både svensk lag och i internationella konventioner¹. Sedan 1998 har kommunernas socialnämnder ett särskilt ansvar för att tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som kan finnas hos adopterade och deras familjer efter att ett ärende om adoption har avgjorts. Men även andra aktörer inom kommuner och regioner har ett viktigt ansvar. Socialnämndens förtydligade ansvar enligt 5 kap. 1 § SoL omfattar inte vuxna adopterade, men kommunen har det yttersta ansvaret för att kommunens invånare får det stöd och den hjälp som de behöver. Eftersom särskild kunskap om adoption ska finnas hos kommunens socialtjänst är det lämpligt att ta tillvara denna kunskap även när det gäller vuxna adopterade. Vuxna adopterade ska alltså kunna vända sig till socialtjänsten om de behöver stöd och hjälp med anledning av adoptionen.

Antalet internationella adoptioner minskar i Sverige och i resten av världen. Detta innebär en utmaning för yrkesverksamma inom kommuner och regioner i fråga om att upprätthålla nödvändig kompetens och kapacitet inom adoptionsområdet. Internationellt adopterade är inte någon enhetlig grupp men gemensamt på gruppnivå är att de alla har erfarenhet av tidiga separationer från sina ursprungsföräldrar.

¹ Med adopterade avses i denna rapport genomgående internationellt adopterade om inte annat skrivs.

Svensk och internationell forskning visar att internationellt adopterade på flera sätt är en mer sårbar grupp än andra². Behov av psykosocialt stöd kan därför finnas hos den adopterade under hela livet under olika livsfaser. Det innebär att kunskap om adoptionsspecifika behov behöver finnas hos olika aktörer vid olika tidpunkter i den adopterades liv, både inom hälso- och sjukvård och inom socialtjänst.

Att utreda behov av adoptionsspecifikt stöd och föreslå vilka hjälp- och stödinsatser som bör erbjudas och hur dessa bör organiseras är en viktig del i Adoptionskommissionens pågående utredningen, som kartlägger och analyserar hur regelverk, organisering och processer inom Sveriges internationella adoptionsverksamhet har fungerat tidigare och fram till idag (Dir. 2021:95).

Genomförande

Som grund för MFoF:s fortsatta, utökade uppdrag finns myndighetens erfarenheter från tidigare uppdrag att tillhandahålla samtalsstöd 2020-2021, samt resultatet av den utvärdering av stödet som genomfördes 2021. Det nya uppdraget omfattar fler målgrupper och stöd i fler former, och därför behövde en ny offentlig upphandling av utförare genomföras. Utifrån gällande avtal med Apoteksgårdens Kognitiva Center AB kunde samtalsstödet till adopterade fortsätta under första delen av året samtidigt som planeringen för en ny upphandling pågick. Det var viktigt att säkra kontinuiteten i stödet för de individer som redan hade pågående samtal. MFoF:s planeringsarbete inför och efter upphandlingen samt resultatet av uppdragets genomförande under 2022 beskrivs nedan.

Målgrupp och avgränsningar

Liksom inför tidigare uppdrag bedömde MFoF att samtalsstödet till adopterade ska erbjudas till både internationellt och nationellt adopterade. En förutsättning är att personen är svensk medborgare och adopterad inom landet eller internationellt adopterad till Sverige. MFoF bedömde även att samtalsstödet fortsatt ska erbjudas till individer som är minst 15 år gamla.³

Uppdraget att erbjuda adoptionsspecifikt samtalsstöd omfattar nu även stöd till adoptivföräldrar. MFoF bedömde att samtalsstödet ska omfatta alla adoptivföräldrar, både de som adopterat nationellt och internationellt, oavsett om adoptionen nyligen genomförts eller om stödet efterfrågas av adoptivföräldrar med vuxna barn. Adoption är en livsprocess och även adoptivföräldrar kan behöva stöd under olika faser i livet.

I uppdragsbeskrivningen för uppdraget att tillhandahålla samtalsstöd 2022-2023 står det att samtalsstödet ska vara ett komplement till den ordinarie hälso- och sjukvården. Det innebär att personer som har behov som bedöms vara mer omfattande än det samtalsstödet kan erbjuda behöver hänvisas vidare till ordinarie hälso- och sjukvård.

² Se exempelvis *Hälsa och sociala livsvillkor hos internationellt adopterade i vuxen ålder*. Rapport från CHES och Karolinska Institutet i samarbete med institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet på uppdrag av Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF). Anders Hjern och Bo Vinnerljung.

³ Bedömningen av barnets mognad är central för vilken grad av självbestämmande och inflytande ett barn får i vård och omsorg. I vissa fall finns det specifika åldersgränser i lagstiftningen som rör när barnet får vara med och bestämma, framför allt för socialtjänsten. Ett barn som har fyllt 15 år har rätt att föra sin egen talan i mål och ärenden enligt SoL och LVU. Det innebär bland annat att barnet själv kan söka bistånd. Vårdsnadshavarens inställning till ansökan och behov av bistånd behöver hämtas in under utredningen. Bedöma barns mognad för delaktighet. Kunskapsstöd för socialtjänsten, hälso- och sjukvården samt tandvården. Socialstyrelsen (2015)

Den enskilde kan maximalt erbjudas ett samtal per vecka och det är inte möjligt att få individuella samtal och delta i gruppsamtal samtidigt. Tillgång till resurser för uppdraget styr tillsammans med den enskildes behov omfattningen av samtalsstöd till den enskilde. Samtalsstödet är kostnadsfritt.

Upphandling

I upphandlingen ställde MFoF bland annat specifika krav på utförarens yrkeskompetens, kunskap och erfarenhet samt tillgänglighet till stödet. Kravet var även att utföraren löpande ska följa upp stödet genom standardiserade bedömningsmetoder för systematisk uppföljning av samtalen. När en person får stöd av en behandlare med en yrkeslegitimation gäller rådande hälso- och sjukvårdslagar. Det innebär att behandlaren/utföraren är skyldig att skriva journal och att reglerna om tystnadsplikt gäller. MFoF ställde därför även krav i upphandlingen på att utföraren ska vara vårdgivare anmäld till vårdgivarregistret. De som vill ta del av tjänsten hänvisas till att ta kontakt direkt med utföraren.

I upphandlingen anlätte MFoF en upphandlingskonsult inom offentlig upphandling för att få stöd i alla delar av upphandlingsarbetet. Beslut om tilldelning fattades den 17 juni 2022 då Apoteksgårdens Kognitiva Center AB utsågs till utförare. Från och med oktober 2022 erbjuds samtalsstödet till både adopterade och adoptivföräldrar i form av individuella samtal och gruppsamtal.

Kommunikation

MFoF har riktat information om samtalsstödet direkt till målgrupperna samt till yrkesverksamma och andra som kan tänkas komma i kontakt med målgrupperna. Information om samtalsstödet finns på myndighetens webbplats och på andra sociala medier. Genom annonsering i tematidningen *Barnhälsa* spreds information om myndighetens stödjande uppdrag inom internationell adoption, bland annat samtalsstödet, till en bredare allmänhet. MFoF kontaktade även 1177 Vårdguiden för att de skulle uppdatera sin information om samtalsstödet på sin webbplats.

De personer som vänt sig till MFoF för att få stöd vid ursprungssökning har även fått information om möjligheten att få samtalsstöd. MFoF har också informerat adoptionsorganisationerna och adopterades föreningar och bett dem att förmedla informationen vidare. Myndigheten har även skickat information om möjligheten att ta del av samtalsstödet till ett antal föreningar/nätverk för adoptivfamiljer.

Myndigheten informerade även om möjligheten till samtalsstöd vid olika konferenser under året, exempelvis vid MFoF:s digitala konferens om tidigt stöd vid adoption samt vid myndighetens medverkan under *Socialchefsdagarna* och *Socionomdagarna*.

Sammanfattningsvis finns det ett antal kanaler där adopterade och adoptivföräldrar samt yrkesverksamma som möter målgrupperna kan få kännedom om möjligheten till samtalsstöd. Myndigheten kommer att fortsätta arbetet med att aktivt sprida information om samtalsstödet under 2023.

Uppföljning

Apoteksgården använder metoden SRS, Session Rating Scale, för att löpande följa upp samtalsstödet. Denna metod ger individerna möjlighet att under pågående insats tycka till om det stöd som erbjuds och om det passar för de behov som finns. Vid varje samtal får individen erbjudande om att svara på en enkät och skatta det aktuella samtalet. Resultatet av denna skattning för individuella samtal (oktober -december 2022) visar på en hög nivå av tillfredsställelse i alla delar bland de som tagit del av samtalsstödet och valt att skatta samtalet⁴. Enkäten innehåller även en öppen fråga för att ge individerna möjlighet att kommentera fritt. Av de som svarat är en övervägande majoritet i hög grad nöjda med samtalsstödet. Ingen av de som svarat har upplevt låg grad av nöjdhet.

⁴ Mellan perioden oktober-december 2022 var det 91 individer som erbjöds att svara på enkäten, 42 av dessa valde att skatta samtalet enligt SRS.

Vanliga orsaker till stödbehovet och typ av stöd

Samtalsstödet utförs av 8 legitimerade psykoterapeuter och 1 legitimerad psykolog via telefon, digitalt eller fysiskt besök på mottagningen. Att samtalsstödet erbjuds i olika former gör det tillgängligt oberoende var i landet den enskilde befinner sig. Samtalsstödet till adopterade innefattar individuella psykoterapeutiska stödsamtal med inslag av bland annat anknytningsmönster, känsloreglering, affekt och emotioner, traumabearbetning, ångest/oroshantering, skapa förståelse för sin egen identitet.

Vanligtvis vill den adopterade ha kontakt regelbundet en gång i veckan, en frekvens som över tid glesas ut till var fjortonde dag kompletterat med så kallade bostersamtal (uppföljande samtal) en gång i månaden. De allra flesta önskar en längre regelbunden kontakt med samma terapeut. De adoptivföräldrar som tagit emot stödet önskar kontakt var tredje vecka.

De vanligaste orsakerna till stödbehovet bland de adopterade är olika former av psykisk ohälsa, hög psykosocial belastning, relationsproblem, stress samt utmaningar i föräldraskap. Utanförskap/minoritetsproblem, diskriminering/mobbing och samarbetsproblem är andra vanliga orsaker.

Adoptivföräldrar söker kunskap kring barns utveckling och adoptivbarns särskilda behov. Frågor kring vilket stöd och hjälp som adoptivbarn kan få av samhället förekommer ofta. Stödsamtalen har även haft inslag av känsloreglering, samspel mellan adoptivföräldrar och adoptivbarn och hur adoptivföräldrar kan stärka det som fungerar i familjen.

Uppgifter om sökande

Samtalsstöd till adopterade

Under 2022 har 180 adopterade fått adoptionsspecifikt professionellt samtalsstöd, en majoritet av dessa är kvinnor. Det rör sig om 146 kvinnor i åldern 15 - 65 år, med en medelålder på 36 år. Antalet män är 34 i åldern 16- 52 år, med en medelålder på 35 år.

I genomsnitt har varje individ fått samtalsstöd vid 8,3 tillfällen. 178 av de sökande har internationell adoptionsbakgrund och 2 är adopterade inom Sverige. Fem individer har hänvisats vidare efter första samtalet.

I tabell 1 redovisas antal adopterade som tagit del av samtalsstödet under 2022 uppdelat på kön samt om stödet är pågående eller avslutat den 31 december 2022.

Tabell 1: Antal adopterade som tagit del av samtalsstödet under 2022, pågående och avslutade. Anges könsuppdelat i antal och andel %.

	Antal	Varav kvinnor	Varav män
Adopterade med pågående samtalsstöd	74 (41%)	62 (84%)	12 (16%)
Adopterade som avslutat sitt samtalsstöd	106 (59%)	84 (79%)	22 (21%)
Totalt	180	146 (81%)	34 (19%)

Sedan uppdraget att erbjuda samtalsstöd startade den 1 september 2020 fram till och med den 31 december 2022 har totalt 302 adopterade fått samtalsstöd.

Samtalsstöd till adoptivföräldrar

Samtalsstödet till adoptivföräldrar startades upp i slutet på september 2022. Under perioden den 28 september 2022 fram till och med den 31 december 2022 har 16 adoptivföräldrar fått adoptionsspecifikt professionellt samtalsstöd, i genomsnitt 2,4 kontakter per individ.

Även bland de adoptivföräldrar som fått samtalsstöd är kvinnorna i majoritet. Det rör sig om 11 kvinnor i åldern 38-63 år, med en medelålder på 49 år samt 5 män i åldern 37 – 51 år, med en medelålder på 43 år.

Den sista december 2022 hade 12 adoptivföräldrar ett pågående samtalsstöd, 4 föräldrar hade avslutat sitt stöd.

Vid rapporteringstillfället har inga grupper för samtalsstöd startats varken för adopterade eller för adoptivföräldrar då det hittills varit få som varit intresserade av att få samtalsstöd i grupp.

Jämställdhetsanalys

Fler kvinnor än män har hittills nyttjat samtalsstödet, andelen kvinnor är 81 procent och andelen män 19 procent. Även bland adopterade som tagit del av stödet vid ursprungssökning, ett parallellt uppdrag för myndigheten, har fler kvinnor än män sökt stöd. Skillnaden mellan män och kvinnor kan jämföras med könsfördelningen för samtliga personer som adopterats internationellt till Sverige, där andelen kvinnor är 55 procent och andelen män 45 procent⁵.

Som tidigare beskrivits är olika former av psykisk ohälsa en vanlig orsak till att samtalsstödet söks. Statistik från Nationella folkhälsoenkäten visar att upplevd psykisk ohälsa är högre bland kvinnor än män⁶. Kvinnor söker också vård i större omfattning än män. En förklaring till detta kan vara normer kring kön. För att bidra till att nå de jämställdhetspolitiska målen har MFoF planerat att genomföra ett antal aktiviteter under 2022–2023. Det handlar bland annat om att försöka ta reda på varför färre män söker stöd, undersöka vilken typ av stöd som män efterfrågar, samt att se över kommunikationsvägar så att information om möjligheten till stöd finns tillgänglig och upplevs som relevant för internationellt adopterade oavsett kön.

Som en del i det arbetet bjöd myndigheten under hösten 2022 in adopterades föreningar till möte och dialog om personer med olika könstillhörighet efterfrågar olika slags stöd (kvinnor, män, annan könstillhörighet) samt vilka behov av stöd som kan finnas. Mötet ställdes in på grund av få anmälda, två föreningar skickade dock skriftliga synpunkter.

Även bland adoptivföräldrar är det fler kvinnor än män som hittills sökt stödet. MFoF kommer fortsätta att verka för en jämnare könsfördelning bland de målgrupper som tar del av samtalsstödet.

Sammanfattande slutsatser

Adoptionsspecifikt samtalsstöd fyller ett behov

MFoF bedömer att adoptionsspecifikt samtalsstöd tillgodoser ett behov. Adopterade kan ha olika behov som kan härledas till omständigheter kopplat till adoptionen och tiden före. Trots befintliga kunskaper och erfarenheter om adopterades behov visar Socialstyrelsens kartläggning *Hur hälso- och sjukvården och socialtjänsten möter adoptionsspecifika behov hos adopterade* att stödet till adopterade är fragmentariskt och att det saknas en helhetsbild av hur adoptionsspecifika behov kan mötas för att främja både fysisk och psykisk hälsa.

⁵ SCB:s befolkningsdatabas

⁶ Folkhälsomyndigheten, Nationella folkhälsoenkäten, 2022

Samtalsstödet för adoptivföräldrar har vid delrapportens skrivande erbjudits under en begränsad tid (28 september – 31 december) Det är därför inte möjligt att ännu uttala sig om stödet motsvarar behoven. Detsamma gäller samtalsstöd i form av gruppsamtal då även denna möjlighet funnits under en kortare tid. MFoF:s tidigare erfarenheter och kontakter visar dock att även adoptivföräldrar har behov av adoptionsspecifikt samtalsstöd.

Viktigt med kontinuitet och långsiktighet i stödformen

MFoF anser att det är viktigt med kontinuitet och långsiktighet i stödformen för att utforma och organisera samtalsstödet på ett bra sätt, framförallt för den enskilde. Myndigheten anser därför att samtalsstödet behöver finnas kvar som ett uppdrag hos myndigheten till dess beslut fattas om hur det varaktigt ska organiseras och placeras.

Fortsatt arbete

MFoF bedömer att samtalsstödet utförts i enlighet med uppdragets beskrivning. I det fortsatta arbetet med uppdraget 2023 ser MFoF behov av att fortsätta att aktivt sprida information om samtalsstödet för att nå ut till målgrupperna. MFoF kommer även att fortsätta att verka för en jämnare könsfördelning bland dem som tar del av samtalsstödet.